

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

МОЗОЛЬ СТАНІСЛАВ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.85

**КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ:
ФЕНОМЕН ТА НАУКОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України **Литвинов Олексій Миколайович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету №1.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор, заслужений юрист України **Бесчастний Віктор Миколайович**, Донецький юридичний інститут МВС України, ректор;

доктор юридичних наук, професор **Карчевський Микола Віталійович**, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, проректор;

доктор юридичних наук, професор **Денисов Сергій Федорович**, Академія Державної пенітенціарної служби, завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології.

Захист відбудеться 28 грудня 2018 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 27 листопада 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Об'єктивна оцінка кримінологічної ситуації, що склалась у нашій державі, дозволяє констатувати той факт, що сучасний стан злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілізують соціально-економічну та політичну обстановку. В умовах погіршення економічної ситуації, стагнації української економіки та за наявності високої криміналізованості владної, політичної й економічної еліт, окремих правоохоронних структур та корумпованості державних службовців відбуваються падіння рівня добробуту населення, стрімке зменшення доходів, скорочення кількості робочих місць і занепад суспільної моралі, квітне правовий нігілізм тощо. Агресивна експансія ліберальної демократії по всьому світу, виникнення нових соціальних відносин, розширення мережі глобальних комунікацій, прориви в інформаційних технологіях і посилення позицій транснаціональної злочинності істотно вплинули на зовнішнє та внутрішнє середовище безпеки всіх без винятку країн і призвели до трансформації загроз кримінологічній безпеці України. Саме тому зараз у нашій державі виникла необхідність у впровадженні ефективної моделі кримінологічної безпеки, спрямованої на забезпечення законних інтересів особи, суспільства й держави та їх захист від небезпек і злочинних впливів.

Проблеми забезпечення безпеки, серед іншого й кримінологічної, виступають об'єктом наукових пошуків учених уже досить давно. На цій ниві плідно працювали та працюють Ю. М. Антонян, А. М. Бабенко, І. О. Бандурка, О. М. Бандурка, А. Б. Блага, Ю. В. Баулін, В. С. Батиргареєва, В. М. Бесчастний, Є. М. Блажівський, В. І. Борисов, В. В. Василевич, Р. С. Веприцький, М. Г. Вербенський, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, О. М. Джу́жа, В. М. Др'омін, В. П. Ємельянов, О. О. Житний, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. С. Іщук, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, М. В. Карчевський, Т. В. Корнякова, О. Г. Колб, О. М. Костенко, І. М. Копотун, В. М. Кудрявцев, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. А. Ліпкан, В. В. Лунєєв, К. Б. Марисюк, М. І. Мельник, В. О. Меркулова, В. А. Мисливий, А. А. Музика, Ю. В. Нікітін, Ю. В. Орлов, М. І. Панов, В. М. Попович, Є. Д. Скулиш, В. В. Сокурєнко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. А. Тимошенко, В. П. Тихий, В. М. Трубников, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, В. Б. Харченко, О. М. Храмцов, П. В. Хряпінський, В. В. Черней, Д. А. Шестаков, В. В. Шаблистий, О. Ю. Шостко, О. О. Юхно, І. С. Яковець, Н. М. Ярмаиш, О. Н. Ярмаиш, А. М. Ященко та інші вчені. Втім, на сьогодні немає підстав стверджувати, що ми маємо чітку, науково обґрунтовану теорію кримінологічної безпеки та наукових засад її забезпечення, адже увага вказаних дослідників зосереджувалася здебільшого на науковому аналізі різних аспектів проблем забезпечення національної, економічної та громадської видів безпеки. Натомість вивчення феномена кримінологічної безпеки України, особливо в умовах євроінтеграції та глобалізації, все ще належить до малодосліджених проблем, а теоретичне обґрунтування цього аспекту безпеки не проводилося. Отже, можна констатувати, що завдяки застосуванню міжпредметних зв'язків у процесі вивчення проблем забезпечення кримінологічної безпеки, зокрема європейського та

світового досвіду формування й розвитку відповідної системи, маємо змогу поступово поглибити наукові доробки у сфері окресленої проблематики й запропонувати прикладний інструментарій зміцнення безпеки нашої держави.

Крім того, пізнання кримінологічної безпеки як багатогранного соціального явища стає можливим лише за умови вивчення всіх її властивостей, проявів, характеристик, тенденцій розвитку та причин видозмін і негативних наслідків. Але завершення цього тривалого процесу навряд чи може статись у найближчому майбутньому, адже позитивні дії у протидії злочинності компенсуються відповідною реакцією з боку кримінального середовища. Не можна оминати увагою й те, що з огляду на зміну пріоритетів внутрішньої політики держави, її подальшу демократизацію та наближення до європейських стандартів потребують удосконалення правова база, організаційно-управлінські та суто прикладні аспекти забезпечення кримінологічної безпеки. Вирішення названого кола проблемних питань дозволить істотно вдосконалити теоретико-методологічні, організаційні та правові засади протидії злочинності й значно посилити кримінологічний тиск на різні форми її проявів.

У своїй сукупності зазначені обставини зумовили актуальність теми цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015; п. 5.16 додатку 5 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого Наказом МВС України від 16.03.2015 року № 275; р. 7 Координаційного плану наукових досліджень з проблем кримінології на 2017 р., затвердженого на засіданні Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України 24.03.2017 року; п. 5.1 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 24.04.2015 р.

Обрана тема також відповідає тематиці наукових досліджень кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014–2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Тема дисертації в остаточній редакції затверджена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 11 від 28 листопада 2017 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування концепції розвитку системи кримінологічної безпеки в Україні як феномену, а також наукових засад її забезпечення у кримінально-превентивній практиці й протидії злочинності в цілому.

Відповідно до мети дослідження автором були поставлені та послідовно вирішені такі завдання:

- дослідити сучасний стан теоретичної розробки проблем кримінологічної

безпеки;

- сформулювати поняття, зміст та ознаки кримінологічної безпеки;
- визначити методологію дослідження кримінологічної безпеки;
- проаналізувати інтегративні властивості кримінологічної безпеки в структурі кримінологічних знань;
- дослідити напрями міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кримінологічної безпеки;
- надати загальну характеристику та визначити види об'єктів кримінологічної безпеки;
- здійснити класифікацію рівнів кримінологічної безпеки;
- проаналізувати сучасні загрози кримінологічній безпеці;
- розглянути правові засади забезпечення кримінологічної безпеки;
- визначити цілі та принципи забезпечення кримінологічної безпеки;
- охарактеризувати суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки;
- дослідити форми й методи забезпечення кримінологічної безпеки;
- розглянути напрями та заходи забезпечення кримінологічної безпеки;
- здійснити характеристику існуючих моделей забезпечення кримінологічної безпеки;
- сформувати концепцію національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки;
- дослідити інформаційно-аналітичне супроводження моделювання національної системи забезпечення кримінологічної безпеки;
- визначити підходи до оцінювання ефективності функціонування моделі забезпечення кримінологічної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії злочинності.

Предметом дослідження є феномен кримінологічної безпеки та наукові засади її забезпечення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, що дає змогу розглядати феномен кримінологічної безпеки та наукові засади її забезпечення у їх розвитку, взаємозв'язку та взаємовпливові.

На даному методологічному фундаменті у дисертації застосовуються окремі наукові методи пізнання. За допомогою логіко-семантичного методу розглянуто сутність, особливості та значення кримінологічної безпеки як універсальної категорії пізнання системи і механізму протидії злочинності (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4). Із використанням системно-структурного методу досліджено систему забезпечення кримінологічної безпеки (розділ 2). Системно-функціональний метод застосовано для дослідження механізму забезпечення кримінологічної безпеки на сучасному етапі його функціонування (розділ 3). Логіко-нормативний метод використано для аналізу проблем міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кримінологічної безпеки (підрозділ 1.5). Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних параметрів функціонування моделей забезпечення кримінологічної безпеки та оцінки їх ефективності (розділ 4). Соціологічні методи дослідження (анкетування, опитування) використано для

вивчення думки фахівців відносно розглянутих проблемних питань (підрозділи 2.3, 4.3, 4.4, Додатки).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології та кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які визначають правові засади організації та здійснення забезпечення кримінологічної безпеки. Дисертант звертався також до міжнародних правових актів і законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів може бути використано в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: аналітичні матеріали правоохоронних органів, що використовувались для підготовки 26 програмних рішень Верховної Ради України та Президента України, 42 рішень Ради національної безпеки і оборони України, 38 програмних документів органів влади та місцевого самоврядування Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Полтавської, Сумської та Харківської областей; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали, а також результати узагальнення проведених анкетувань 153 співробітників управлінь по взаємодії з правоохоронними органами, органами юстиції, оборонної та мобілізаційної роботи обласних державних адміністрацій, а також 378 працівників правоохоронних органів України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено феномен кримінологічної безпеки, а також визначено наукові засади її забезпечення в умовах сьогодення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- здійснено феноменологічний аналіз кримінологічної безпеки, її історичних форм, змісту і механізму виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання певного масиву знань окремою кримінологічною теорією;

- на підставі синтезу пізнавальних можливостей та імплементації пошукового інструментарію діалектичного, порівняльно-правового, системного, юридичного, соціологічних і кібернетичних методів, а також методів прогнозування та моделювання сформовано цілісний концепт методології кримінологічної безпеки, побудований з урахуванням її структурно-функціональної залежності від інших видів безпеки й існуючих форм злочинності;

- доведено інтегративні властивості кримінологічної безпеки у системі кримінологічних знань, що проявляються у наскрізному характері ідеї реалізації концепції забезпечення кримінологічної безпеки як однієї з найбільш важливих сфер людської діяльності, спрямованої на формування ідей про злочинність, її причини, стратегії, тактики та можливості запобігання, розробку методів вивчення

злочинності й управління роботою державних органів і недержавних органів щодо здійснення цих ідей;

– сформульовано визначення механізму забезпечення кримінологічної безпеки, який складають такі елементи: визначення основних цілей, завдань і принципів забезпечення кримінологічної безпеки; законодавство, що регулює відносини у сфері забезпечення кримінологічної безпеки; система суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки на загальнодержавному та регіональному рівнях; сукупність засобів і методів забезпечення кримінологічної безпеки; форми й напрями забезпечення кримінологічної безпеки;

– сформульовано визначення системи забезпечення кримінологічної безпеки як організованої державою сукупності суб'єктів (державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян), об'єднаних спільними цілями та завданнями, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України з метою захисту важливих інтересів особи, суспільства та держави від кримінального впливу злочинності та для підтримання соціально допустимого рівня забезпечення кримінологічної безпеки;

– охарактеризовано процеси трансформації механізму забезпечення кримінологічної безпеки, що відбувається в річищі трьох основних напрямів: матеріально-правовий напрям охоплює заходи впливу на об'єкти забезпечення кримінологічної безпеки, процесуально-правовий передбачає систему заходів діяльності процедурного характеру, що регламентує порядок виявлення об'єктів забезпечення, взаємовідносини суб'єктів та об'єктів забезпечення та порядок застосування заходів забезпечення, а організаційно-управлінський напрям має змістом нормативне закріплення кола суб'єктів та об'єктів забезпечення кримінологічної безпеки;

– окреслено параметри національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки – її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів – як діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства й держави;

удосконалено:

– систему аргументів, які покладені в обґрунтування концепції багатовимірного комплексу основних об'єктів кримінологічної безпеки, до якого належать: особистість – її права, обов'язки та свободи; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність та недоторканість; цивілізація – сукупність духовних сфер, культурних і матеріальних цінностей та форм організації управління суспільством;

– розуміння рівнів кримінологічної безпеки, які характеризують ступінь якості її забезпечення, тобто величину, яка виражає міру реальної можливості впливу на об'єкт факторів небезпек і загроз або характеризує результат зіткнення двох протилежно спрямованих сил: факторів небезпек і загроз та заходів, які протистоять цим факторам. Згідно із цим виокремлено абсолютний, реальний, достатній, граничний (межовий) та ілюзорний рівні безпеки;

– визначення комплексу загроз кримінологічній безпеці України, що

проявляються найбільш істотно в сучасний період, в результаті чого окреслено умови і запропоновано конкретні заходи нейтралізації цих загроз і підтримання стабільного рівня забезпечення кримінологічної безпеки особи, суспільства та держави;

- розуміння функціонування механізму забезпечення кримінологічної безпеки, в ході якого мета протидії кримінальним загрозам та реалізації відповідних інтересів протидії злочинності, а також сприяння виробленню державної стратегії у сфері забезпечення кримінологічної безпеки шляхом конкретного скоординовування діяльності окремих відповідальних суб'єктів, конкретизується у формі завдань забезпечення кримінологічної безпеки, виконання яких органічно пов'язується з реалізацією функцій забезпечення кримінологічної безпеки, які містять у собі окремі напрями діяльності;

- систему принципів забезпечення кримінологічної безпеки, яку складають законність, справедливість, рівність перед законом, забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, співробітництво держави з неурядовими громадськими та міжнародними організаціями й окремими громадянами, пріоритет заходів, спрямованих на протидію злочинності, а також принципи оперативності, економії державного примусу, ефективності та науковості;

- розгалужену, фасетну класифікацію суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки, які поєднуються в складну багаторівневу та багатфункціональну систему, ланки якої безпосередньо або опосередковано взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну, з одночасним кримінологічним аналізом специфіки їх функціонування;

дістало подальший розвиток:

- наукова позиція про роль міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кримінологічної безпеки у врегулюванні міждержавних відносин, протидії транснаціональній злочинності та зміцненні дружніх відносин між правоохоронними органами різних держав з одночасним визначенням комплексу напрямів і форм цієї діяльності, які довели свою найвищу ефективність;

- наукове розуміння кримінологічної експертизи правових актів як спеціального дослідження, яке реалізується на етапі незалежної наукової експертизи правотворчого процесу, виступає як емпіричне кримінологічне дослідження нормативно-правових актів на предмет установаження їх взаємозв'язку з детермінантами злочинності та протидією злочинності, що проводиться особами й органами, які мають спеціальні знання та повноваження з підготовки призначення експертизи, її організація й упровадження, а також використання її результатів за допомогою застосування спеціальних методів із метою ухвалення й існування правових актів, що сприяють скороченню злочинності та перешкоджають її самодетермінації;

- систематизація і класифікація форм і методів, напрямів і заходів забезпечення кримінологічної безпеки в ході функціонування відповідного механізму, що відбувається переважно в правових формах і покликаний охопити, впорядкувати й підвищити дієвість усіх елементів, зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків, що забезпечують його існування, розвиток і реалізацію функцій;

– науковий підхід до розуміння моделювання як основного засобу системного дослідження забезпечення кримінологічної безпеки, що являє собою синтетичну форму кримінологічного аналізу, результатом якої є створення кримінологічної моделі у виді матеріальної або ідеальної системи, що відтворює й замінює досліджувану подію, процес, стан або окремі ситуації та обставини таким чином, що її вивчення дозволить одержати про оригінал інформацію, необхідну для успішного вирішення кримінологічних завдань. Здійснено типологізацію моделей забезпечення кримінологічної безпеки за мірою ефективності їх функціонування;

– обґрунтування необхідності суттєвого покращення стану інформаційно-аналітичного забезпечення кримінологічної безпеки за рахунок інтенсифікації процесів, що відбуваються на внутрішньому і зовнішньому контурах інформаційно-аналітичного супроводження моделювання забезпечення кримінологічної безпеки;

– обґрунтування доцільності вимірювання ефективності функціонування моделі забезпечення кримінологічної безпеки, що може бути оцінена за допомогою декількох показників – як описових (якісних), так і кількісних індикаторів, що характеризують результати діяльності або успішність руху до досягнення мети. Зазначені показники відіграють роль критеріїв ефективності, які доцільно піддавати факторному аналізу, основні параметри якого було запропоновано у роботі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що:

– у науково-дослідній сфері ці результати, які в сукупності становлять цілісне знання про феномен кримінологічної безпеки, а також наукові засади її забезпечення, можуть бути основою для подальшої розробки відповідних проблем (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 15 серпня 2018 року);

– у галузі правотворчості висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері організації та здійснення забезпечення кримінологічної безпеки в Україні;

– у правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність процесів і процедур організації та здійснення забезпечення кримінологічної безпеки в Україні;

– в освітньому процесі матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика злочинів» тощо. Їх ураховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених автором особисто та за його участю (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 30 серпня 2018 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, викладені в дисертації положення, які виносяться на захист, розроблені ним особисто. У статтях, написаних у співавторстві, здобувачеві належить розкриття суті явищ, що досліджуються, а також їх взаємозв'язку з проблематикою забезпечення кримінологічної безпеки особистості, суспільства, держави. Власні теоретичні розробки здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях, що вказані серед праць за темою дисертації, становлять

більше 50 %.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертантом на наступних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України» (м. Київ, 2013 р.), «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2014, 2016, 2017, 2018 рр.), «Віктимологічна профілактика окремих видів злочинів» (м. Київ, 2014 р.), «Сучасна наука – пенітенціарній практиці» (м. Київ, 2014 р.); «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 2015 р.), «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 2015 р.), «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 2017 р.), «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (м. Київ, 2017 р.), «Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Дніпро, 2017 р.), «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 2018 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, 18 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 6 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, 13 працях апробаційного характеру, та 2 працях, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 17 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і трьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 481 сторінку, з яких основний текст дисертації займає 393 сторінки, список використаних джерел розташований на 62 сторінках (653 найменування), додатки – на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, формулюються об'єкт, предмет, мета та задачі дослідження, визначаються теоретико-методологічні основи й емпірична база, обґрунтовується наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, форми апробації та структура дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Феноменологічний аналіз кримінологічної безпеки» складається з п'яти підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Сучасний стан теоретичних досліджень проблем кримінологічної безпеки»* на підставі критичного аналізу існуючих в науці напрацювань зроблено висновок, що окрема кримінологічна теорія кримінологічної безпеки, що вже сформувалась як самостійне вчення, має власні об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом є діяльність по забезпеченню захисту законних інтересів особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, джерелами яких виступають явища, тією чи іншою мірою пов'язані зі злочинністю, суспільно

небезпечними посяганнями, кримінальною діяльністю й інтересами криміналітету. Предметом теорії кримінологічної безпеки є злочинність і її прояви як основна кримінальна загроза; особистість злочинця як носія, суб'єкта цієї загрози; криміногенні фактори як джерело кримінальних загроз; запобігання злочинам як спосіб обмеження кримінальних загроз; кримінологічний захист об'єктів злочинного посягання та віктимологічна профілактика. Указані елементи, маючи специфічні ознаки, доцільно виділяти із загальних – притаманних науці кримінології у цілому.

Коло наукових інтересів теорії кримінологічної безпеки концентрується навколо таких вузлових питань: 1) вивчення злочинності як явища та її проявів як основної загрози кримінологічній безпеці; 2) вивчення особи злочинця, який являє собою суб'єкта кримінальної загрози; 3) вивчення криміногенних факторів – основного джерела загроз кримінологічній безпеці; 4) вивчення процесів впливу на кримінальні загрози, тобто процесів протидії (профілактики, запобігання та припинення злочинів); 5) вивчення й вироблення захисних механізмів від злочинних посягань, а саме кримінологічного захисту об'єктів злочинного посягання; б) вивчення проблем, пов'язаних із жертвою злочинів, тобто віктимологічної профілактики.

У підрозділі 1.2 *«Поняття, зміст та ознаки кримінологічної безпеки»* дослідження існуючих підходів до формулювання поняття «безпека» дозволило визначити кримінологічну безпеку у широкому та вузькому розумінні. У широкому сенсі вона є порядком та умовою життєдіяльності соціальної системи, що відзначається доброякісністю здійснення її саморегулятивних функцій. Водночас це і спроможність цієї системи за наявності зовнішніх і внутрішніх кримінальних впливів підтримувати константний, стійкий стан і вирішувати питання безпеки життєвих процесів у суспільстві. У вузькому сенсі кримінологічна безпека характеризує такий стан, за якого надійно захищено всі життєво важливі інтереси країни (нації), до мінімуму знижено реальні та потенційні кримінальні загрози й найкращим чином забезпечуються можливості прогресивного розвитку особи, суспільства та держави. Вона має всі необхідні властивості, що дозволяють зарахувати її до класу складних соціальних систем із конкретно-історичним (динамічним) характером, елементи якого інтегровано з усіма формами та напрямками взаємодії в системі «природа-людина-суспільство». У будь-який період часу цей стан захищеності набуває того чи іншого рівня, що визначається характером внутрішніх і зовнішніх загроз та природою реагування на них із боку керуючої системи.

Сутність феномену кримінологічної безпеки полягає у стабільному транзиті соціальної матерії в системі «особистість-суспільство-державо-цивілізація», який: 1) відбувається тільки на правовій основі; 2) з'являється тільки внаслідок діяльності спеціально уповноважених міждержавних, національних і внутрішньодержавних органів по захисту від внутрішніх та зовнішніх кримінальних небезпек і загроз з одночасним гарантуванням реалізації основних прав і свобод особи та суспільства й законних інтересів держави.

Кримінологічна безпека виступає феноменом не абсолютним, а відносним, прямо залежним від існування людського суспільства. Бачення стану безпеки у виді вихідної (нульової) небезпеки виникнення кримінальних загроз є утопічним,

оскільки у процесі реалізації кримінальних загроз такий стан є недосяжним. Об'єктом кримінологічної безпеки є суспільство (соціум), його структурні одиниці та взаємовідносини між ними в питаннях утримання від злочинних дій (інакше кажучи, від криміналізації) та здатності протистояти їм (усунення віктимізації).

Кримінологічна безпека потребує постійного підтримання та забезпечення. Під останнім розуміється діяльність держави, суспільства в цілому та їх інститутів, що ґрунтується на принципах комплексного програмування та планування, мета якої полягає у досягненні та підтримці соціально прийняттого рівня захищеності основних прав і свобод особи та суспільства, законних інтересів держави від злочинних посягань. Стратегія забезпечення кримінологічної безпеки є складовою частиною більш глобальних стратегій, таких як стратегія забезпечення національної безпеки, стратегія забезпечення державної безпеки, стратегія забезпечення громадської безпеки та стратегія забезпечення глобальної безпеки. Ураховуючи те, що кримінологічна безпека виступає водночас і умовою, і результатом ефективного соціального управління, мета стратегії забезпечення кримінологічної безпеки полягає в недопущенні прояву криміногенних (стимулюючих злочинність) і власне кримінальних (проявів злочинності в конкретних кримінально караних діяннях) загроз національному та міжнародному спокою.

У підрозділі 1.3 *«Методологія дослідження кримінологічної безпеки»* з'ясовано, що широкий спектр і неоднозначність усієї сукупності методологічних проблем дослідження кримінологічної безпеки в контексті глобальної безпеки генерує лінійку нових фундаментальних проблем, що вимагають відповідного кримінологічного аналізу. Такими проблемами є розробка теоретичних і методологічних засад формування системи цінностей, цілей та інтересів людини, суспільства й природи на всіх рівнях і в сферах життєдіяльності як окремо взятої держави, так і світової спільноти в цілому; проблеми політичного управління безпекою на глобальному, національному та регіональному рівнях; обґрунтування загальних принципів, закономірностей і категорій, що розкривають все різноманіття механізмів забезпечення кримінологічної безпеки індивідуума, нації та цивілізації.

Специфіка юридично-правових явищ (фактів, закономірностей, зв'язків, причин та умов, механізмів) та інших феноменів, що складають систему кримінологічної безпеки, їх комплексна опосередкованість, взаємний вплив, обумовлений всіма обставинами суспільного життя (політичними, соціальними, економічними та ін.), серед іншого правовими, визначає існування особливих, своєрідних причинно-наслідкових зв'язків і стійких чи тимчасових факторів, чим зумовлює необхідність їх виявлення, дослідження й урахування під час вирішення теоретичних і прикладних питань забезпечення кримінологічної безпеки. Саме на це спрямовано відповідну методологію дослідження, ефективності якої можна досягти лише із застосуванням методологічних засад, що складають трирівневу єдність способів пізнання, використавши загальнонаукові, окремо наукові та спеціальні методи пізнання.

Визначено особливості та проблеми застосування діалектичного, порівняльно-правового, системного, юридичного, соціологічних і кібернетичних методів, а також методів прогнозування та моделювання. Унаслідок цього констатовано їх виняткове пізнавальне значення, широкий арсенал можливостей і різнопланове поле

застосування. Відповідне дослідження обов'язково має здійснюватися з урахуванням її структурно-функціональної залежності від інших видів безпеки й існуючих форм злочинності.

У підрозділі 1.4 «Інтегративні властивості кримінологічної безпеки в структурі кримінологічних знань» з'ясовано, що розвиток концепції кримінологічної безпеки є кінцевою метою та найвищим сенсом кримінологічної політики й передбачає вирішення нових завдань, спрямованих не лише на досягнення власне кримінологічної мети, а й таких, що являють собою істотний внесок у забезпечення всіх складових національної безпеки (економічної, державної, екологічної, військової, політичної, техногенної, інформаційної тощо) та сприяють розбудові правової держави, в умовах якої попередження злочинів і зниження рівня злочинності розглядаються не як кінцева, а як проміжна мета.

Аналіз різних точок зору на походження кримінологічної політики дозволяє стверджувати, що вона сягає корінням кримінальної політики, яка на певному етапі соціального розвитку була переважаючою у протидії злочинності. Однак зміни державної політики й вихід соціуму на новий етап розвитку призвели до того, що кримінологічна політика сконцентрувала ідеї, що визначають напрями розвитку вже й самої кримінальної політики. У зв'язку з цим вона заслуговує розуміння як самостійного напрямку державної політики, у підґрунті якого лежать кримінологічні ідеї з реалізації концепції забезпечення кримінологічної безпеки як однієї з найбільш важливих сфер людської діяльності, спрямованої на формування ідей про злочинність, її причини, стратегії, тактики та можливості попередження, розробку методів вивчення злочинності й управління роботою державних органів і недержавних організацій щодо здійснення цих ідей. Тож, закладання основ теоретичних досліджень кримінологічної безпеки спрямовано на формування нового підходу до розуміння її місця й значення, що диктується особливостями сучасного суспільного розвитку, який увійшов у дисонанс зі сформованою системою протидії злочинності. Значущість дослідження кримінологічної безпеки полягає і в можливості створення науково-практичного результату, цільової програми, що передбачає стратегію й тактику забезпечення кримінологічної безпеки, спрямованих на зміну кримінологічної ситуації за відповідними напрямами.

З іншого боку, в сучасних умовах злочинність почала набувати принципово нових якостей, які почали становити загрозу не для окремого громадянина або групи громадян, а для держави й світу в цілому, що, в свою чергу, говорить про трансформацію загроз кримінологічній безпеці, що переводить їх на рівень глобальних. Тим самим загрози національній і міжнародній безпеці набувають кримінологічного змісту, оскільки лише кримінологія, єдина з усіх наук кримінального циклу, володіє арсеналом теоретично обґрунтованих і практично перевірених засобів пізнання й оцінювання злочинності і здатна в повному обсязі оцінити стан, тенденції та наслідки як будь-якого окремого кримінально караного діяння, так і всієї їх сукупності.

У підрозділі 1.5 «Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кримінологічної безпеки» з'ясовано, що в умовах нестабільності міжнародних відносин і безперервної ескалації збройних конфліктів незмінними й головними для

органів правопорядку будь-якої демократичної держави залишаються завдання забезпечення кримінологічної безпеки, захист прав і законних інтересів людини та громадянина. Важливу роль у врегулюванні міждержавних відносин, протидії транснаціональній злочинності та зміцненні дружніх відносин між правоохоронними органами різних держав відіграє міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кримінологічної безпеки, що ґрунтується на міжнародних документах і виникає на підставі договірних відносин. Міжнародне співробітництво означає взаємодію декількох учасників у галузі взаємних інтересів, зусилля, спрямовані на узгодження позицій і координацію дій, пошук вирішення спільних проблем та згладжування конфліктів.

Правову основу міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кримінологічної безпеки представлено двома блоками: перший містить у собі міжнародні (декларації, конвенції, резолюції тощо) та міждержавні акти (двосторонні та багатосторонні договори та угоди щодо надання правової допомоги); другий – національні документи (нормативні акти, ухвалені на виконання міжнародних зобов'язань). Пріоритет того чи іншого напрямку міжнародного співробітництва визначається міжнародним співтовариством або окремими державами й відображається у міжнародно-правовій та внутрішньодержавній законодавчій базі та відповідних організаційних структурах конкретних держав з урахуванням суспільної небезпечності, характеру та поширеності певних злочинів, а також інших обставин (наприклад, політичної кон'юнктури, економічного стану, соціального розвитку, релігійної орієнтації, сформованих традицій тощо).

Аналіз характеру та змісту міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кримінологічної безпеки дозволяє визначити комплекс напрямків і форм цієї діяльності, які довели свою найвищу ефективність. Одним із пріоритетних напрямів серед них є участь у міжнародних поліцейських організаціях, таких як Інтерпол, Європол, Міжнародна кримінологічна спілка, Європейський інститут із запобігання злочинності й контролю над нею тощо. Не менш важливим напрямом діяльності щодо підвищення ефективності забезпечення кримінологічної безпеки є взаємодія між навчальними закладами різних держав. Вона є одним із чинників, який сприяє зростанню фахового потенціалу науково-педагогічних працівників, розвитку навчально-методичного й матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу, поширенню авторитету вищих навчальних закладів МВС як в Україні, так і поза її межами.

Розділ 2 «Система кримінологічної безпеки України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Загальна характеристика та види об'єктів кримінологічної безпеки»* стверджується, що система кримінологічної безпеки має високий ступінь адаптивності, оскільки вона доволі добре реагує на вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, ліквідуючи при цьому найбільші небезпеки, загрози та ризики. Також система кримінологічної безпеки відрізняється здатністю до саморозвитку та самозбагачення власного змісту, і не в останнє через те, що зберігає все «позитивне», що було випродуковано у попередні періоди історії нашої держави, й відкидає негативний досвід.

Кримінологічна безпека як така відіграє подвійну соціальну роль: основну, коли вона захищає від будь-яких злочинних посягань на безпеку особи, суспільства та держави, й обслуговуючу, допоміжну, коли в разі виникнення загрози злочинного посягання на об'єкти захисту, реалізує свої функції у сфері інших видів безпеки.

Об'єкти кримінологічної безпеки – це суспільні цінності й інтереси, яким має бути гарантована кримінологічна безпека, а їх захист становить мету та головний зміст кримінологічної політики безпеки.

До основних об'єктів кримінологічної безпеки належать такі: особистість – її права, обов'язки та свободи; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність та недоторканість; цивілізація – сукупність духовних сфер, культурних і матеріальних цінностей та форм організації управління суспільством.

Найбільш проблемним об'єктом кримінологічної безпеки є особистість, адже вона може одночасно бути як жертвою кримінального впливу, так і носієм загрози кримінологічній безпеці. Особистість злочинця цікавить теорію кримінологічної безпеки як безпосередній носій кримінальної загрози. Отже, важливо знати, по-перше, реальний механізм криміналізації особистості, тобто забезпечити безпеку особистості від втягування її в сферу злочинної діяльності і, по-друге, те, якою є кримінологічна характеристика носіїв різного типу кримінальних загроз і механізм реалізації цих загроз, із тим, щоб попереджати та мінімізувати загрози, своєчасно виявляти й нейтралізувати їх носіїв.

У підрозділі 2.2 «Класифікація рівнів кримінологічної безпеки» з'ясовано, що рівень кримінологічної безпеки характеризує ступінь якості її забезпечення, тобто величину, яка виражає міру реальної можливості впливу на об'єкт факторів небезпек і загроз або характеризує результат зіткнення двох протилежно спрямованих сил: факторів небезпек і загроз та заходів, які протистоять цим факторам. Згідно із цим виокремлено абсолютний, реальний, достатній, граничний (межовий) та ілюзорний рівні безпеки. При цьому безпека особи та суспільства в цілому залежать від рівня культури безпеки, яка розглядається в єдності трьох аспектів: способів соціокультурної діяльності, її результатів, а також ступеня розвиненості особистості та суспільства в галузі забезпечення безпеки. При цьому рівнем безпеки виступає кількісне вираження безпеки самого об'єкта безпеки (об'єкт безпеки – це той самий об'єкт небезпеки, що став предметом уваги в сенсі забезпечення безпеки).

У форматі розгляду рівнів кримінологічної безпеки індивід являє собою найменш захищену категорію через свої психологічні, фізичні та інші особливості. Отже, існує необхідність комплексного забезпечення його кримінологічної безпеки в особливому порядку на міжнародному (глобальному), державному (національному), регіональному, муніципальному й індивідуальному рівнях.

У підрозділі 2.3 «Сучасні загрози кримінологічній безпеці» комплекс загроз кримінологічній безпеці розглянуто за схемою: небезпека – виклик – ризик – загроза, які використовуються в теорії забезпечення безпеки. При цьому «виклик», «небезпека» та «загроза» трактуються як різні ступені ризику заподіяння конкретної шкоди інтересам безпеки, тобто виступають як вторинні ризики. Основними ж

характеристиками ризику є такі: об'єктивність прояву, дія суб'єкта в умовах вибору, альтернативність вибору, цільове спрямування дії, невизначеність наслідків, можливість оцінювання ймовірності досягнення цілі та суб'єктивність оцінки.

До змісту поняття загрози кримінологічній безпеці (кримінологічної загрози) входять такі елементи: 1) злочинність, яка у загальному виді являє собою сукупність злочинів, здатних завдати шкоди особі, суспільству та державі; 2) сукупність криміногенних, таких, що стимулюють злочинність, причин, умов, факторів та обставин, що разом із злочинами створюють реальну або потенційну небезпеку для об'єктів кримінологічної безпеки.

Під загальнонаціональною загрозою кримінологічній безпеці розуміється ситуація, коли злочинність у комплексі з іншими криміногенними факторами ускладнює перебіг позитивних процесів, формує серйозні перешкоди у здійсненні інтересів держави та суспільства, проникає в основні сфери життєдіяльності й дестабілізує ситуацію. Регіональна кримінологічна загроза являє собою наявність описаних вище ознак загальнонаціональної загрози, але в межах, обмежених певною територією (селищем, селом, районом, містом, областю). Індивідуальна кримінологічна загроза поширюється на окремих осіб.

Усі фактори джерел небезпеки та загроз кримінологічній безпеці згруповано за різними класифікаційними ознаками: за можливістю прогнозування (прогнозовані, непередбачувані), за джерелом походження (об'єктивні, суб'єктивні), за можливістю запобігання (форс-мажорні, передбачувані), за ймовірністю настання (явні, латентні), за природою виникнення (економічні, політичні, правові, техногенні, екологічні, конкурентні, контрагентські), за значимістю або істотністю збитку (несуттєві, істотні, значні, катастрофічні), за ступенем імовірності (неймовірні, малоімовірні, ймовірні, досить імовірні, неминучі), за ознакою їх здійснення в часі (безпосередні, близькі, далекі), за ознакою їх здійснення в просторі (макросередовища, мікросередовища, внутрішнього середовища), за способами здійснення (промислове шпигунство, розкрадання, вербування й підкуп персоналу, психологічний вплив на персонал, технологічний доступ та ін.), за сферою виникнення (внутрішні, зовнішні фактори).

Запропоновано широкий комплекс загроз кримінологічній безпеці України, що проявляються найбільш істотно в сучасних умовах, умов та заходів нейтралізації кримінальних загроз і підтримання стабільного рівня забезпечення кримінологічної безпеки особи, суспільства та держави.

Розділ 3 «Механізм забезпечення кримінологічної безпеки України» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Правові засади забезпечення кримінологічної безпеки»* зазначається, що такими засадами є сукупність юридичних засобів (норм та інститутів), які визначають стан захищеності відповідних об'єктів у процесі протидії злочинності й мають матеріальне вираження у конкретних нормативно-правових актах (кодексах, законах, підзаконних нормативно-правових актах). Ці засади складають: 1) Конституція України, яка визначає основу для забезпечення кримінологічної безпеки, порядок функціонування влади в цілому й окремих її гілок і суб'єктів владних повноважень; 2) міжнародні договори України, які визначають міжнародно-правові орієнтири протидії злочинності; 3) кодифіковані нормативно-

правові акти, які містять загальні положення, що стосуються окремих організаційних або функціональних компонентів, що забезпечують виконання завдань і функцій системи забезпечення кримінологічної безпеки; 4) закони України, які встановлюють організаційні засади забезпечення кримінологічної безпеки та повноваження суб'єктів протидії злочинності; 5) підзаконні нормативно-правові акти, які визначають функціональні елементи правових засад забезпечення кримінологічної безпеки та конкретизують повноваження відповідних суб'єктів, а також конкретні форми й методи протидії злочинності та порядок співробітництва у цій сфері.

Ефективним додатковим правовим засобом забезпечення кримінологічної безпеки є кримінологічна експертиза нормативних актів, що має такі ознаки: 1) дослідження проводиться в межах кримінологічного знання та наявних наукових знань про вдосконалення нормативно-правових актів; 2) мета – ухвалення та наявність правових актів, які сприяють скороченню злочинності та перешкоджають її самодетермінації; 3) об'єктом є правові акти й об'єктивна реальність, що дозволяє встановити інформацію про взаємозв'язки правового акта з детермінантами злочинності та протидією злочинності; предметом є текст досліджуваного законопроекту (або чинного закону), тексти інших законів, пов'язаних з досліджуванним, статистичні дані, дані опитувань та анкетування тощо; 4) методи, використовувані в правотворчості та кримінології; 5) суб'єкт експертизи – особи й органи, які володіють спеціальними знаннями та повноваженнями щодо підготовки й призначення експертизи, а також використання її результатів; 6) регламент проведення експертизи, що передбачає наявність особливих процедур впровадження експертизи, зумовлених: а) соціальною значущістю пізнання правових актів, б) вимогою ефективності здійснення дослідження, в) особливостями застосування методів дослідження; 7) висновок як особлива форма результатів дослідження, що містить конкретні висновки про встановлені (або невстановлені) взаємозв'язки нормативно-правового акта з детермінантами злочинності та протидією злочинності.

У підрозділі 3.2 *«Цілі та принципи забезпечення кримінологічної безпеки»* акцентовано увагу на винятковій значущості цілепокладання у механізмі забезпечення кримінологічної безпеки. Зазначається, що адекватна, науково обґрунтована постановка політичних цілей у сфері реагування на злочинність є дуже важливою. Саме тому реальною перспективою для України може виступати побудова правової держави в умовах протистояння зі злочинністю як із неминучим злом, що передбачає формування процесу реагування на злочинність на сучасній цивілізованій основі. Реальна мета забезпечення кримінологічної безпеки у цьому ракурсі передбачає протидію кримінальним загрозам та реалізацію інтересів протидії злочинності, а також сприяння виробленню державної стратегії у сфері забезпечення кримінологічної безпеки шляхом конкретного скоординування діяльності окремих відповідальних суб'єктів. Загальними цілями системи забезпечення кримінологічної безпеки є своєчасне виявлення вже існуючих і прогнозування можливих негативних тенденцій у стані злочинності та її проявах, які можуть загрожувати життєво важливим інтересам об'єктів кримінологічної безпеки, вироблення та здійснення комплексу заходів щодо запобігання, припинення й локалізації дії цих загроз.

Конкретизація цілей відбувається, виходячи з потреб суспільства у певний історичний період. Цьому сприяють такі фактори, як несталість видів загроз, необхідність визначення пріоритетів, необхідність належного оцінювання рівня наявного аналізу проблем кримінологічної безпеки, необхідність прогнозування проблем кримінологічної безпеки. З урахуванням функціонального характеру системи забезпечення кримінологічної безпеки цей процес повинен здійснюватися вибірково, шляхом добору необхідних засобів для виконання спільних цілей, що постали перед системою. Крім того, у процесі поступального розвитку суспільства постійно виникають і будуть виникати проблеми, які тією або іншою мірою починають порушувати існуючий порядок урегульованості правом суспільних відносин, у зв'язку з чим і виникають (у будь-якому разі, повинні виникати) нові цілі для системи в цілому або її окремих елементів. Таким чином, у механізмі забезпечення кримінологічної безпеки синтезуються завдання забезпечення кримінологічної безпеки, виконання яких органічно пов'язується з реалізацією функцій забезпечення кримінологічної безпеки, які містять у собі окремі напрямки діяльності.

Принципи забезпечення кримінологічної безпеки – це зумовлені політичними, економічними, духовно-моральними, кримінологічними та іншими факторами основоположні, керівні ідеї, що відображають природу, особливості та призначення відповідної діяльності спеціально уповноважених органів і посадових осіб. З іншого боку, це основні положення, що ґрунтуються на об'єктивно діючих в суспільстві законах і закономірностях і відображають їх зміст та чинять регуляторний вплив на всі елементи процесу забезпечення кримінологічної безпеки. Нарешті, це зорганізовані у нормативну форму основні вимоги до змісту й напрямків діяльності відповідних суб'єктів.

Основними ознаками принципів забезпечення кримінологічної безпеки є такі: вони містять імперативні вимоги, є універсальними, мають високий рівень узагальнення й абстрагування, потребують подальшої деталізації на рівні нормативно-правових актів, висувають до виконавців основні вимоги, відображають закономірності історичного розвитку суспільства й виступають основою для подальшого удосконалення системи заходів на державному та регіональному рівнях.

Систему принципів забезпечення кримінологічної безпеки становить сукупність таких принципів, як законність, справедливість, рівність перед законом, забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, співробітництво держави з неурядовими громадськими та міжнародними організаціями й окремими громадянами, пріоритет заходів, спрямованих на протидію злочинності, а також принципи оперативності, економії державного примусу, ефективності та науковості.

У підрозділі 3.3 «Суб'єкти забезпечення кримінологічної безпеки» зазначається, що складність і різноманіття функціональних видів і форм забезпечення кримінологічної безпеки визначають і різноманітність суб'єктів цієї діяльності, які поєднуються в складну багаторівневу та багатофункціональну систему, ланки якої безпосередньо або опосередковано взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну. Це обумовлює поділ суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки за характером функцій на суб'єктів спеціалізованих, для

яких вказана функція є основною або однією з головних, і неспеціалізованих, для яких забезпечення кримінологічної безпеки є похідною від інших функцій.

Для спеціалізованих суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки спільним є призначеність для боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями (включно з їх запобіганням), що є для них профілюючою, основною (однією з основних) функцією. У цій групі розрізняють державних і недержавних суб'єктів.

Серед спеціалізованих суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки недержавної правоохорони варті уваги структури (особи), що займаються приватною детективною й охоронною діяльністю. Більшість із надаваних ними послуг (вивчення ринку, збір інформації для ділових переговорів, виявлення некредитоспроможних або ненадійних ділових партнерів, збір відомостей, захист життя та здоров'я громадян, охорона майна власників, забезпечення порядку в місцях проведення масових заходів та ін.) сприяють вирішенню завдань забезпечення кримінологічної безпеки.

У сучасних умовах значно зросло значення захисту економічних інтересів господарюючих суб'єктів (підприємств, установ, організацій) приватної форми власності. Виходячи з того, що всі права з розпорядження власністю цих суб'єктів належать власникові, він і є головним суб'єктом забезпечення кримінологічної безпеки. Безпосередньо ж ці питання на певному об'єкті входять у коло обов'язків співробітників служби безпеки підприємства, установи чи організації, які забезпечують захист підприємницької діяльності, з одного боку, шляхом виявлення, запобігання та припинення дій, що становлять внутрішні або зовнішні посягання, а з іншого шляхом виявлення причин та умов, що сприяють їх учиненню. Реалізуючи комплекс профілактичних заходів, ці підрозділи компаній впливають, з одного боку, на ліквідацію, нейтралізацію або обмеження впливу причин та умов, що сприяють здійсненню протиправних або злочинних посягань, а з іншого на формування ділової й моральної обстановки, що допомагає розвитку на підприємстві сприятливої атмосфери.

У підрозділі 3.4 «*Форми та методи забезпечення кримінологічної безпеки*» зазначається, що під формами забезпечення кримінологічної безпеки розуміють однорідні за характером і правовою природою групи дій, за допомогою яких відповідні суб'єкти виконують завдання й реалізують функції у цій сфері.

Розрізняють три види правових форм діяльності суб'єктів щодо забезпечення кримінологічної безпеки: 1) видання управлінських актів; 2) укладання договорів; 3) здійснення інших юридично значущих дій. Правові форми пов'язуються з установленням і застосуванням норм права, а їх використання тягне певні юридичні наслідки. До неправових форм забезпечення кримінологічної безпеки належать проведення суспільно-організаційних та організаційно-технічних заходів. Неправові форми не пов'язані з реалізацією розпорядчих повноважень. Ці форми не спричиняють установлення правових норм або виникнення, зміну чи припинення правовідносин.

Наступним критерієм класифікації форм забезпечення кримінологічної безпеки є їх спрямування. Відповідно до такого поділу ці форми можна поділити на зовнішньоспрямовані та внутрішньоспрямовані.

Під методами забезпечення кримінологічної безпеки розуміють способи цілеспрямованого впливу на поведінку осіб, а також діяльність підприємств, установ та організацій з боку відповідних суб'єктів, які виконують завдання й реалізують функції у цій сфері.

Основними методами забезпечення кримінологічної безпеки є такі універсальні методи, як переконання та примус. Перевага у правоохоронній діяльності повинна віддаватись різним формам переконання, а саме правовому вихованню, інформуванню населення про стан правопорядку та протидії злочинності, агітаційно-пропагандистській роботі серед населення, осуду антигромадських проявів, застосуванню заходів заохочення, роботі з правопорушниками й особами з так званих груп ризику, поширенню та популяризації передового досвіду в боротьбі з порушеннями публічного порядку тощо.

Указані методи можна також класифікувати залежно від напрямку діяльності суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки. Це методи, що застосовуються у профілактичній, адміністративній, оперативно-розшуковій, кримінально-процесуальній та інших видах діяльності, покликані забезпечити високу її ефективність. Іншою можливою класифікацією методів забезпечення кримінологічної безпеки є їх диференціація на алгоритмізовані, договірні, силові, такі, що супроводжуються введенням особливих правових режимів, гласні та негласні й такі, що реалізуються державними та недержавними структурами.

У підрозділі 3.5 «*Напрями та заходи забезпечення кримінологічної безпеки*» зазначається, що забезпечення кримінологічної безпеки, будучи складним соціальним явищем, характеризується насамперед діяльнісним і часовим аспектами. У діяльнісному аспекті воно складається з певного набору напрямів і заходів забезпечення відповідних процесів, а у часовому – із сукупності стадій процесу забезпечення.

Напрями забезпечення кримінологічної безпеки визначено як види діяльності суб'єктів, що становлять зміст відповідного процесу. Виділяються загальні напрями, а саме інформаційно-аналітичне забезпечення, планування заходів, організація забезпечення, координація забезпечення, регулювання забезпечення та контроль забезпечення.

Процес забезпечення кримінологічної безпеки визначено як планомірну, здійснювану переважно в правових формах послідовність зміни цієї системи з метою підвищення ефективності її організації та функціонування. Цей процес покликаний охопити, впорядкувати й підвищити дієвість усіх елементів, зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків, що забезпечують його існування, розвиток і реалізацію функцій. Його сутність полягає в тому, щоб шляхом проведення різних заходів, по-перше, забезпечити максимально досягну відповідність змісту функціонування системи забезпечення кримінологічної безпеки об'єктивно обумовленим вимогам держави та суспільства щодо цього й умовам середовища функціонування; по-друге, створити найбільш ефективні, сильні взаємозв'язки між керуючою та керованою системою; по-третє, сформуванню оптимальну, із соціальної та економічної точок зору, організаційну структуру системи управління забезпеченням кримінологічної безпеки.

Процес забезпечення кримінологічної безпеки має циклічний характер. Це означає, що він триває безупинно та являє собою незліченну безліч змінюваних циклів. Одиничний цикл починається з аналізу загроз кримінологічній безпеці, потім відбувається оцінювання поточного стану кримінологічної безпеки та планування комплексу заходів із її забезпечення. Закінчується він розробленням рекомендацій щодо їх реалізації, і на підставі інформації про досягнуті результати починається новий цикл. Кожен цикл забезпечення може відрізнятися завданнями, шляхами й засобами їх вирішення, масштабом і тривалістю здійснення. Однак, незважаючи на різноманіття й неповторність ситуацій, будь-який цикл забезпечення має ту ж саму загальну структуру, тобто складається з певних стадій забезпечення кримінологічної безпеки, як-то розробка й ухвалення програми та реалізація програми. Зазначені стадії, у свою чергу, складаються з окремих дій, заходів та операцій.

Розділ 4 «Моделювання систем забезпечення кримінологічної безпеки» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Характеристика існуючих моделей забезпечення кримінологічної безпеки»* зазначається, що кримінологічний аналіз різних моделей систем забезпечення кримінологічної безпеки сприяє вирішенню завдань по впорядкуванню й компактному їх опису, поданню об'єктів аналізу в більш простому й осяжному виді, виявленню змісту та характеру основних зв'язків і залежностей між елементами системи, чинниками зовнішнього середовища, а також кримінологічною діяльністю; прогнозуванню ймовірних станів процесів, що вивчаються, залежно від тих або інших змін у зовнішніх і внутрішніх контурах діяльності.

Установлено закономірність діалектичного взаємозв'язку між ефективністю забезпечення кримінологічної безпеки та результатами протидії злочинності, що має широкий спектр проявів та обумовлюється історичними, соціально-політичними й соціально-психологічними факторами. Останні розглянуто крізь призму специфіки організації та функціонування англо-американських, західноєвропейських, східноазійських, соціалістичних, мусульманських та змішаних систем забезпечення кримінологічної безпеки, що мають прив'язку до певних регіонів світу, а також в окремо взятих країнах, зокрема у США, Великій Британії, Німеччині, Франції, Швеції, Китаї, Ірані та країнах постсоціалістичного транзиту. Розуміння цих особливостей надає додаткові можливості у прогнозуванні тенденцій формування параметрів систем забезпечення кримінологічної безпеки, зокрема і в Україні, та запровадженні заходів стимулювання відповідних процесів.

У підрозділі 4.2 *«Концепція національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки»* зазначається, що ця модель – це продукт діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства й держави. Концепцію національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки складають її цілі, завдання, принципи, напрями реалізації та система суб'єктів.

Ціллю національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки є формування такої системи правоохоронної за суттю діяльності, яка змогла б

протягом досить тривалого часу стабільно підтримувати прийнятний для суспільства та держави стан кримінологічної безпеки.

Її завданнями є: формування такої міри кримінологічної захищеності особи, суспільства та держави від злочинних посягань, за якої злочинність у всіх її проявах не створювала б серйозних перешкод для реалізації населенням основних життєво необхідних інтересів; мінімізація уразливості особи, суспільства та держави для кримінальних ризиків і злочинних посягань; формування системи державного забезпечення кримінологічної безпеки; оптимізація правоохоронної діяльності, спрямованої на мінімізацію криміногенного потенціалу джерел загроз кримінологічній безпеці й активізація запобіжного потенціалу правоохоронної діяльності.

Принципами забезпечення кримінологічної безпеки є: законність, пріоритет захисту життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян від злочинних посягань перед силовим впливом на злочинність та злочинців; системність і комплексність забезпечення кримінологічної безпеки в будь-якій зі сфер життєдіяльності суспільства та держави; пріоритет нейтралізації причин та умов злочинів (запобігання) перед іншими етапами запобігання злочинності (виявлення, припинення); оперативність та адекватність правоохоронного реагування на виникнення ризиків і реальні загрози кримінологічній безпеці, безперервність профілактичного впливу на джерела та суб'єктів асоціальної поведінки та антигромадського способу життя, взаємна відповідальність громадян, суспільства та держави за стан забезпечення кримінологічної безпеки; взаємодія державних структур, громадських організацій і громадян на всіх рівнях під час забезпечення визначеного стану кримінологічної безпеки, співпраця вітчизняних і зарубіжних структур забезпечення кримінологічної безпеки, громадський та державний контроль над системою забезпечення кримінологічної безпеки.

Реалізація стратегічних напрямів забезпечення кримінологічної безпеки передбачає: підготовку програм кримінологічної безпеки на основі реалізації програмно-цільового підходу з урахуванням відповідних потенційних ресурсів (організаційних, правових, фінансових, матеріально-технічних, кадрових тощо); визначення, аналіз та кримінологічне оцінювання стану джерел кримінальних загроз, їх обсягу й характеру прояву можливих соціальних наслідків, розробку та реалізацію заходів з нейтралізації та мінімізації впливу загроз; оцінювання стану й тенденцій розвитку кримінологічної безпеки в країні, окремих її регіонах, сферах життєдіяльності та галузях економіки; формування системи професійної підготовки сил і засобів забезпечення кримінологічної безпеки; формування системи компенсаторних заходів кримінологічної безпеки, спрямованих на відновлення порушених у результаті злочинних посягань колективних, державних та особистих прав і законних інтересів, забезпечення невідворотності кримінально-правової відповідальності осіб, які вчинили злочини; формування системи пропаганди кримінологічної безпеки.

Реалізація намічених завдань стратегії й тактики забезпечення кримінологічної безпеки вимагає залучення багатьох суб'єктів, зокрема таких: 1) органи законодавчої влади, що формують політику та стратегію забезпечення кримінологічної безпеки, а разом із нею – правові механізми їх реалізації; 2) органи

виконавчої влади, що втілюють у життя сформовану законодавцем державну політику та стратегію забезпечення кримінологічної безпеки, визначаючи при цьому основні напрями й способи діяльності системи її суб'єктів, а також необхідні для цього ресурси; 3) судові органи, що здійснюють правосуддя, органи прокуратури, що стежать за дотриманням законів, які регламентують діяльність у сфері забезпечення безпеки; 4) правоохоронні органи, які чинять безпосередній антикриміногенний вплив на джерела кримінальних загроз, мінімізують їх потенційні небезпеки, забезпечують адекватну кримінологічний захист особи, суспільства та держави від злочинних посягань; 5) органи, що забезпечують адміністративно-правові, фінансові й інші режими кримінологічної безпеки; 6) наукові центри, що визначають та обґрунтовують технології кримінологічної безпеки, здійснюють кримінологічну експертизу різних програм і управлінських рішень, спрямованих на забезпечення кримінологічної безпеки; 7) альтернативні (недержавні) структури безпеки, громадські організації, а також громадяни, які беруть участь в охороні громадського порядку та громадської безпеки, тим самим одночасно забезпечуючи кримінологічну безпеку.

Система програмних заходів по забезпеченню кримінологічної безпеки в межах національної моделі повинна передбачати заходи щодо боротьби з тероризмом, екстремізмом, незаконним обігом зброї й вибухових речовин; протидії організованій злочинності, подолання криміналізації економіки, боротьбі з корупцією та захисту всіх форм власності від злочинних посягань; боротьби з незаконним обігом наркотичних або психотропних речовин; боротьби з нелегальною міграцією; боротьби з груповою злочинністю неповнолітніх і подолання безпритульності; боротьби з порушеннями та злочинами на об'єктах транспорту.

У підрозділі 4.3 *«Інформаційно-аналітичне супроводження моделювання національної системи забезпечення кримінологічної безпеки»* зазначається, що вказана діяльність полягає у пошуку та створенні інформаційного банку інновацій, в інформаційно-аналітичній підтримці ухвалення рішень, а також в інформаційній взаємодії з різними структурами, включно зі ЗМІ і громадськістю на предмет пошуку, впровадження та просування інновацій у сфері забезпечення безпеки. Конкретне завдання в межах проблеми, на вирішення якої мають бути спрямовані дослідження, – розробка когнітивних моделей і технологій реалізації цілісного розподілу інформаційно-аналітичного супроводження моделювання забезпечення кримінологічної безпеки з метою забезпечення ефективності узгодженої діяльності організаційних структур в галузі вирішення завдань управління кримінологічною безпекою на рівні функціонування державної та регіональних соціально-економічних систем.

Головними завданнями підсистеми інформаційно-аналітичного супроводження функціонування системи забезпечення кримінологічної безпеки є такі: 1) створення єдиного інформаційного простору, здатного забезпечити системоутворюючу основу під час підготовки, планування та реалізації заходів державної політики у зазначеній сфері; 2) створення сприятливих умов для реалізації концепції прийняттого ризику, досяжного й виправданого (допустимого) з точки зору соціально-економічних, політичних та інших факторів забезпечення

кримінологічної безпеки розвитку; 3) інформаційно-аналітична підтримка діяльності організаційних структур у галузі забезпечення кримінологічної безпеки функціонування державної та регіональних підсистем; 4) поетапне формування системи комплексної безпеки для захисту територій, населення та критично важливих для національної безпеки об'єктів від загроз надзвичайних ситуацій людського, природного й техногенного характеру; 5) інформаційне супроводження функціонування спеціалізованих когнітивних центрів дослідження та забезпечення кримінологічної безпеки тощо.

Для вирішення цих завдань є необхідним як методичне, так й інформаційне забезпечення. Методичне забезпечення являє собою сукупність як уже існуючих, так і нині розроблювальних методів і засобів підтримки ухвалення рішень, методів імітаційного моделювання динаміки розвитку й поведінки соціально-економічних систем, моделей і методів моніторингу та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз безпеки розвитку, а також варіантів поведінки системи в кризових станах, методів і засобів автоматизації процесів пошуку й обробки інформації, методів і засобів інтеграції різнорідних інформаційних ресурсів, моделей і методів аналізу та оцінювання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру в умовах обмежень через час і неповноту інформації, методів стратегічного планування тощо. Інформаційне забезпечення являє собою сукупність інформаційних ресурсів і програмних засобів, що використовуються для моніторингу, аналізу та прогнозування соціально-економічного розвитку, а також програмно-технічних систем і комплексів програм інформаційно-аналітичної підтримки діяльності організаційних структур та їх компонентів у галузі забезпечення кримінологічної безпеки на рівні функціонування державної та регіональних підсистем.

Інформаційно-аналітичне супроводження моделювання забезпечення кримінологічної безпеки має два контури – внутрішній і зовнішній. У зовнішньому контурі відбуваються збір та аналіз інформації про інновації у сфері забезпечення безпеки інших держав, нормативно-правової документації з проблем інновацій органів управління національною та кримінологічною безпекою, публікацій преси, телебачення й Інтернету з цієї тематики. Паралельно із цим здійснюється просування власних інновацій у сфері забезпечення безпеки в інформаційному просторі. Внутрішній контур передбачає збір, аналіз, відстеження результатів і розповсюдження досвіду інноваційної діяльності в зазначеній сфері вже всередині держави. Проміжний елемент між внутрішнім і зовнішнім контуром – інтернет-супроводження, яке як обслуговує потреби вирішення внутрішніх завдань інформаційно-аналітичного супроводження моделювання забезпечення кримінологічної безпеки, так і є середовищем взаємодії з міжнародним співтовариством у сфері забезпечення безпеки та боротьби зі злочинністю.

У підрозділі 4.4 «Оцінювання ефективності функціонування моделі забезпечення кримінологічної безпеки» зазначається, що ефективність функціонування моделі забезпечення кримінологічної безпеки може бути оцінена за допомогою кількох показників – як описових (якісних), так і кількісних індикаторів, що характеризують результат функціонування або успішність руху до досягнення мети. Зазначені показники відіграють роль критеріїв ефективності, які доцільно піддавати факторному аналізу, адже ефективність будь-якого публічного інституту в

процесі складного мультипліцирування складається з безлічі факторів. Саме тому не існує універсального критерію оцінювання ефективності системи забезпечення кримінологічної безпеки.

До критеріїв ефективності функціонування системи забезпечення кримінологічної безпеки віднесено такі фактори: 1) ресурси, витрачені на функціонування системи забезпечення кримінологічної безпеки (економічний фактор); 2) фактор ризику кримінальної та кримінологічної політик; 3) ступінь громадського схвалення результатів її функціонування (фактор суспільного схвалення); 4) питома вага фактів порушення законодавчих норм із боку суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки (фактор захищеності). Ці фактори мають інтегрований характер, оскільки виступають більш ємними та системоутворюючими одиницями стосовно інших соціальних явищ і процесів, так чи інакше пов'язаних з усіма з вищевказаних факторів. Для оцінювання ефективності функціонування зазначеної системи доцільно використовувати широкий набір факторів, оскільки в цьому випадку показники ефективності мають головним чином цільовий характер і є тісно пов'язаними з досягненням національних пріоритетів у протидії злочинності та підтриманні правопорядку.

ВИСНОВКИ

У дисертації надано теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми розробки теорії кримінологічної безпеки та наукових засад її забезпечення в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Теорія кримінологічної безпеки має всі ознаки окремої кримінологічної теорії, зокрема об'єкт, предмет дослідження, коло вузлових питань. Об'єктом є діяльність по забезпеченню захисту законних інтересів особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, джерелами яких виступають явища, тією чи іншою мірою пов'язані зі злочинністю, суспільно небезпечними посяганнями, кримінальною діяльністю й інтересами криміналітету. Предметом теорії кримінологічної безпеки є злочинність і її прояви як основна кримінальна загроза; особистість злочинця як носія, суб'єкта цієї загрози; криміногенні фактори як джерело кримінальних загроз; запобігання злочинам як спосіб обмеження кримінальних загроз; кримінологічний захист об'єктів злочинного посягання та віктимологічна профілактика. Коло наукових інтересів теорії кримінологічної безпеки концентрується навколо таких вузлових питань: 1) вивчення злочинності як явища та її проявів як основної загрози кримінологічній безпеці; 2) вивчення особи злочинця, який являє собою суб'єкта кримінальної загрози; 3) вивчення криміногенних факторів – основного джерела загроз кримінологічній безпеці; 4) вивчення процесів впливу на кримінальні загрози, тобто процесів протидії (профілактики, запобігання та припинення злочинів); 5) вивчення й вироблення захисних механізмів від злочинних посягань, а саме кримінологічного захисту об'єктів злочинного посягання; 6) вивчення проблем, пов'язаних із жертвою злочинів, тобто віктимологічної профілактики.

2. Кримінологічна безпека визначена у широкому та вузькому розумінні. У широкому сенсі вона є порядком та умовою життєдіяльності соціальної системи, що відзначається доброякісністю здійснення її саморегулятивних функцій. Водночас це і спроможність цієї системи за наявності зовнішніх і внутрішніх кримінальних впливів підтримувати константний, стійкий стан і вирішувати питання безпеки життєвих процесів у суспільстві. У вузькому сенсі кримінологічна безпека характеризує такий стан, за якого надійно захищено всі життєво важливі інтереси країни (нації), до мінімуму знижено реальні та потенційні кримінальні загрози й найкращим чином забезпечуються можливості прогресивного розвитку особи, суспільства та держави. Вона має всі необхідні властивості, що дозволяють зарахувати її до класу складних соціальних систем із конкретно-історичним (динамічним) характером.

3. Забезпечення кримінологічної безпеки – це діяльність держави, суспільства в цілому та їх інститутів, що ґрунтується на принципах комплексного програмування та планування, мета якої полягає у досягненні та підтримці соціально прийнятного рівня захищеності основних прав і свобод особи та суспільства, законних інтересів держави від злочинних посягань. Стратегія забезпечення кримінологічної безпеки є складовою частиною більш глобальних стратегій; її мета полягає в недопущенні прояву криміногенних (стимулюючих злочинність) і власне кримінальних (проявів злочинності в конкретних кримінально караних діяннях) загроз національному та міжнародному спокою.

4. В основі кримінологічної політики лежать ідеї реалізації концепції забезпечення кримінологічної безпеки як однієї з найбільш важливих сфер людської діяльності, спрямованої на формування ідей про злочинність, її причини, стратегії, тактики та можливості попередження, розробку методів вивчення злочинності й управління роботою державних органів і недержавних органів щодо здійснення цих ідей. Розвиток концепції кримінологічної безпеки є кінцевою метою та найвищим сенсом кримінологічної політики й передбачає вирішення нових завдань, не лише спрямованих на досягнення власне кримінологічної мети, а й таких, що являють собою істотний внесок у забезпечення всіх складових національної безпеки (економічної, державної, екологічної, військової, політичної, техногенної, інформаційної тощо) та сприяють розбудові правової держави, в умовах якої попередження злочинів і зниження рівня злочинності розглядаються не як кінцева, а як проміжна мета.

5. В умовах нестабільності міжнародних відносин і безперервної ескалації збройних конфліктів незмінними й головними для органів правопорядку будь-якої демократичної держави залишаються завдання забезпечення кримінологічної безпеки, важливу роль у вирішенні яких відіграє міжнародне співробітництво. Воно означає взаємодію декількох учасників у галузі взаємних інтересів, зусилля, спрямовані на узгодження позицій і координацію дій, пошук вирішення спільних проблем та згладжування конфліктів.

6. Об'єкти кримінологічної безпеки – це суспільні цінності й інтереси, яким має бути гарантована кримінологічна безпека, а їх захист становить мету та головний зміст кримінологічної політики безпеки. До основних об'єктів кримінологічної безпеки належать такі: особистість – її права, обов'язки та свободи;

суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність та недоторканість; цивілізація – сукупність духовних сфер, культурних і матеріальних цінностей та форм організації управління суспільством.

7. Рівень кримінологічної безпеки характеризує ступінь якості її забезпечення, тобто величину, яка виражає міру реальної можливості впливу на об'єкт факторів небезпек і загроз або характеризує результат зіткнення двох протилежно спрямованих сил: факторів небезпек і загроз та заходів, які протистоять цим факторам. Згідно із цим виокремлено абсолютний, реальний, достатній, граничний (межовий) та ілюзорний рівні безпеки. Також існує необхідність комплексного забезпечення кримінологічної безпеки в особливому порядку на міжнародному (глобальному), державному (національному), регіональному, муніципальному й індивідуальному рівнях.

8. Для нейтралізації кримінальних загроз і підтримання стабільного рівня забезпечення кримінологічної безпеки особи, суспільства та держави є необхідними такі умови: по-перше, чітке бачення стратегічної цілі подальшого розвитку забезпечення кримінологічної безпеки особи, суспільства та держави; по-друге, інформація про поточний стан зовнішнього середовища та передбачення його можливої зміни в майбутньому; по-третє, інформація про стан і можливі зміни (відповідно до умов зовнішнього середовища) внутрішнього середовища за допомогою певних кримінологічних заходів.

9. Механізм забезпечення кримінологічної безпеки складають такі елементи: визначення основних цілей, завдань і принципів забезпечення кримінологічної безпеки; законодавство, що регулює відносини у сфері забезпечення кримінологічної безпеки; система суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки на загальнодержавному та регіональному рівнях; сукупність засобів і методів забезпечення кримінологічної безпеки; форми й напрями забезпечення кримінологічної безпеки.

10. Система забезпечення кримінологічної безпеки – організована державою сукупність суб'єктів (державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян), об'єднаних спільними цілями та завданнями, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України з метою захисту важливих інтересів особи, суспільства та держави від кримінального впливу злочинності та для підтримання соціально допустимого рівня забезпечення кримінологічної безпеки.

11. Правові засади забезпечення кримінологічної безпеки – це сукупність юридичних засобів (норм та інститутів), які визначають стан захищеності відповідних об'єктів у процесі протидії злочинності й мають матеріальне вираження у конкретних нормативно-правових актах (кодексах, законах, підзаконних нормативно-правових актах). Ефективним додатковим правовим засобом забезпечення кримінологічної безпеки є кримінологічна експертиза.

12. Адекватна, науково обґрунтована постановка політичних цілей у сфері реагування на злочинність є дуже важливою. Реальна мета забезпечення кримінологічної безпеки у цьому ракурсі передбачає протидію кримінальним загрозам та реалізацію інтересів протидії злочинності, а також сприяння

виробленню державної стратегії у сфері забезпечення кримінологічної безпеки шляхом конкретного скоординовування діяльності окремих відповідальних суб'єктів. Конкретизація цілей відбувається, виходячи з потреб суспільства у певний історичний період. Таким чином, у механізмі забезпечення кримінологічної безпеки синтезуються завдання забезпечення кримінологічної безпеки, виконання яких органічно пов'язується з реалізацією функцій забезпечення кримінологічної безпеки, які містять у собі окремі напрямки діяльності.

13. Принципи забезпечення кримінологічної безпеки – це зумовлені політичними, економічними, духовно-моральними, кримінологічними та іншими факторами основоположні, керівні ідеї, що відображають природу, особливості та призначення відповідної діяльності спеціально уповноважених органів і посадових осіб. Ці ідеї містять імперативні вимоги, є універсальними, мають високий рівень узагальнення й абстрагування, потребують подальшої деталізації на рівні нормативно-правових актів, висувають до виконавців основні вимоги, відображають закономірності історичного розвитку суспільства й виступають основою для подальшого вдосконалення системи заходів на державному та регіональному рівнях.

14. Складність і різноманіття функціональних видів і форм забезпечення кримінологічної безпеки визначають і різноманітність суб'єктів цієї діяльності, які поєднуються в складну багаторівневу та багатофункціональну систему, ланки якої безпосередньо або опосередковано взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну. Це обумовлює поділ суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки за характером функцій на суб'єктів спеціалізованих, для яких вказана функція є основною або однією з головних, і неспеціалізованих, для яких забезпечення кримінологічної безпеки є похідною від інших функцій.

15. Під формами забезпечення кримінологічної безпеки розуміють однорідні за характером і правовою природою групи дій, за допомогою яких відповідні суб'єкти виконують завдання й реалізують функції у цій сфері. Розрізняють три види правових форм діяльності суб'єктів щодо забезпечення кримінологічної безпеки: 1) видання управлінських актів; 2) укладання договорів; 3) здійснення інших юридично значущих дій. Наступним критерієм класифікації форм забезпечення кримінологічної безпеки є їх спрямування. Відповідно до такого поділу ці форми можна поділити на зовнішньоспрямовані та внутрішньоспрямовані.

16. Під методами забезпечення кримінологічної безпеки розуміють способи цілеспрямованого впливу на поведінку осіб, а також діяльність підприємств, установ та організацій з боку відповідних суб'єктів, які виконують завдання й реалізують функції у цій сфері. Основними методами забезпечення кримінологічної безпеки є такі універсальні методи, як переконання та примус. Методи можна також класифікувати залежно від напряму діяльності суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки – застосовуються у профілактичній, адміністративній, оперативно-розшуковій, кримінально-процесуальній та інших видах діяльності. Іншою класифікацією методів є їх диференціація на алгоритмізовані, договірні, силові, такі, що супроводжуються введенням особливих правових режимів, гласні та негласні й такі, що реалізуються державними та недержавними структурами.

17. Напрями забезпечення кримінологічної безпеки – це види діяльності суб'єктів, що становлять зміст відповідного процесу. Виділяються загальні напрями,

а саме інформаційно-аналітичне забезпечення, планування заходів, організацію забезпечення, координацію забезпечення, регулювання забезпечення та контроль забезпечення. Процес забезпечення кримінологічної безпеки – планомірна, здійснювана переважно в правових формах послідовність зміни цієї системи з метою підвищення ефективності її організації та функціонування.

18. Модель забезпечення кримінологічної безпеки – це продукт діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення такого рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства й держави, що відповідає певним вимогам. Концепцію національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки складають її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів.

19. Для вирішення завдань інформаційно-аналітичного супроводження моделювання кримінологічної безпеки є необхідним як методичне, так і інформаційне забезпечення. Методичне забезпечення являє собою сукупність як уже існуючих, так і нині розроблювальних методів і засобів підтримки ухвалення рішень, методів імітаційного моделювання динаміки розвитку й поведінки соціально-економічних систем, моделей і методів моніторингу та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз безпеки розвитку, а також варіантів поведінки системи в кризових станах, методів і засобів автоматизації процесів пошуку й обробки інформації, методів і засобів інтеграції різномірних інформаційних ресурсів, моделей і методів аналізу та оцінювання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру в умовах обмежень через час і неповноту інформації, методів стратегічного планування тощо. Інформаційне забезпечення являє собою сукупність інформаційних ресурсів і програмних засобів, що використовуються для моніторингу, аналізу та прогнозування соціально-економічного розвитку, а також програмно-технічних систем і комплексів програм інформаційно-аналітичної підтримки діяльності організаційних структур та їх компонентів у галузі забезпечення кримінологічної безпеки на рівні функціонування державної та регіональних підсистем.

20. Важливим прикладним завданням будь-якого дослідження кримінологічної діяльності є оцінювання її ефективності. Ефективність функціонування моделі забезпечення кримінологічної безпеки може бути оцінена за допомогою кількох показників – як описових (якісних), так і кількісних індикаторів, що характеризують результат функціонування або успішність руху до досягнення мети. Зазначені показники відіграють роль критеріїв ефективності, які доцільно піддавати факторному аналізу. До критеріїв ефективності функціонування системи забезпечення кримінологічної безпеки віднесено такі фактори: 1) ресурси, витрачені на функціонування системи забезпечення кримінологічної безпеки (економічний фактор); 2) фактор ризику кримінальної та кримінологічної політик; 3) ступінь громадського схвалення результатів її функціонування (фактор суспільного схвалення); 4) питома вага фактів порушення законодавчих норм із боку суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки (фактор захищеності).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: монографія. Харків: Константа, 2018. 482 с.

Статті у фахових виданнях України:

1. Мозоль С. А., Мозоль І. А. Корупція у правоохоронних органах: стан, тенденції та основні напрями запобігання. *Право і суспільство*. 2011. № 1. С. 19–23.

2. Мозоль С. А., Сербин Р. А., Безуглий О. А. Удосконалення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у Національній академії внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2 (87). С. 16–22.

3. Мозоль С. А. Професіоналізм працівників органів внутрішніх справ як головний чинник успішної діяльності щодо захисту прав і свобод громадян. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: юридичні науки. 2014. Випуск 2. Т. 3. С. 136–140.

4. Мозоль С. А. Досвід формування позитивного іміджу міліції України: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: юридичні науки. 2014. Випуск 3. Т. 2. С. 202–206.

5. Мозоль С. А. Сучасний стан теоретичних досліджень проблем кримінологічної безпеки. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2 (35). С. 158–161.

6. Мозоль С. А. Цілі та принципи забезпечення кримінологічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Випуск 41. Т. 3. С. 133–137.

7. Мозоль С. А. Особливості поняття та змісту кримінологічної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Ч. 3. С. 219–224.

8. Мозоль С. А. Загальна характеристика та види об'єктів кримінологічної безпеки. *Право і Безпека*. № 4 (67). 2017. С. 117–122.

9. Мозоль С. А. Класифікація рівнів кримінологічної безпеки. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 252–258. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_40.pdf.

10. Мозоль С. А. Окремі питання методології дослідження кримінологічної безпеки. *Право UA*. 2017. № 3. С. 107–110.

11. Мозоль С. А. Міжнародно-правовий аспект забезпечення кримінологічної безпеки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (79). С. 125–135.

12. Мозоль С. А. Інтегративні властивості кримінологічної безпеки в структурі кримінологічних знань. *Європейські перспективи*. 2018. № 1. С. 105–112.

13. Мозоль С. А. Методологія кримінологічної безпеки з урахуванням глобалістських тенденцій. *Право UA*. 2018. № 1. С. 90–96.

14. Мозоль С. А. Суб'єкти забезпечення кримінологічної безпеки. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 2. С. 74–80. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_2_11.pdf.

15. Мозоль С. А. Методи кримінологічної політики у сфері забезпечення кримінологічної безпеки. *Право UA*. 2018. № 2. С. 47–53.

16. Мозоль С. А. Сучасні загрози кримінологічній безпеці. *Наше право*. 2018. № 1. С. 121–127.

17. Мозоль С. А. Напрями забезпечення кримінологічної безпеки. *Наше право*. 2018. № 2. С. 105–112.

18. Мозоль С. А. Заходи забезпечення кримінологічної безпеки. *Європейські перспективи* 2018. № 2. С. 102–107.

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав
з напряму, з якого підготовлено дисертацію:**

1. Мозоль С. А. Информационно-аналитическое сопровождение моделирования национальной системы обеспечения криминологической безопасности. *Право и политика*. 2016. № 4. С. 102–106.

2. Мозоль С. А. Общая характеристика предметно-объектных сфер безопасности. *Право и Закон*. 2017. № 4. С. 152–157.

3. Мозоль С. А. Правові засади забезпечення кримінологічної безпеки. *Верховенство права*. 2018. № 2. С. 101–107.

4. Мозоль С. А. Генезис понятия безопасности в криминологическом контексте. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 3 (31). С. 98–101.

5. Мозоль С. А. Характеристика существующих моделей обеспечения криминологической безопасности. *Научный журнал Власть и общество (История, Теория, Практика)*. 2018. № 2 (46). С. 90–99.

6. Мозоль С. А. Параметры национальной модели обеспечения криминологической безопасности. *Legea și Viata*. 2018. № 6 (318). С. 59–62.

Праці апробаційного характеру:

1. Мозоль С. А. Стан і тенденції організованої злочинності в Україні у 2002-2012 роках // Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: збірник наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 липня 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 220–222.

2. Мозоль С. А. Визначення та характеристика основних кримінологічних ознак особи злочинця // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: збірник наук. праць за матеріалами наук.-теор. конференції (Київ 20 березня 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 61–64.

3. Мозоль С. А. Зарубіжний досвід віктимологічної профілактики статевих злочинів // Віктимологічна профілактика окремих видів злочинів: збірник наук. праць за матеріалами круглого столу (Київ, 29 квітня 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 97–100.

4. Мозоль С. А. Усвідомлення провини як умова успішної ресоціалізації умовно засудженої неповнолітньої особи // Сучасна наука – пенітенціарній практиці: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4 грудня 2014 р.). Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби; Київський регіональний центр НАПрН України, 2014. С. 277–280.

5. Мозоль С. А. Заходи забезпечення кримінологічної безпеки // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 24–25 липня 2015 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. С. 77–82.

6. Мозоль С. А. Форми і методи забезпечення кримінологічної безпеки // Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 9–10 жовтня 2015 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. С. 82–86.

7. Мозоль С. А. Аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 25 березня 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 93–97.

8. Мозоль С. А. Корупція як сучасна загроза кримінологічної безпеки // Право як ефективний суспільний регулятор: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 17–18 лютого 2017 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 94–96.

9. Мозоль С. А. Основи кластерного аналізу злочинності // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 24 березня 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 87–89.

10. Мозоль С. А. Організована злочинність як сучасна кримінологічна загроза кримінологічній безпеці // Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12–13 травня 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 92–94.

11. Мозоль С. А. Тероризм як сучасна загроза кримінологічній безпеці // Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 3–4 листопада 2017 р.) Дніпро: ГО «Правовий світ», 2017. С. 112–115.

12. Мозоль С. А. Криминальная миграция как современная угроза криминалогической безопасности // Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 2–3 березня 2018 р.) Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С. 103–105.

13. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека як об'єкт наукового аналізу // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 21 квітня 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 95–99.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Кримінологія: навчальний посібник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.
2. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб./автор. кол.: В. В. Василевич, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.; за ред. проф. О. М. Джужи та доц. Е. В. Расюка. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.

АНОТАЦІЇ

Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: феномен та наукові засади забезпечення. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2018.

Дисертація є першим в Україні дослідженням, в якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено феномен кримінологічної безпеки, а також визначено наукові засади її забезпечення в умовах сьогодення.

Досліджено сучасний стан теоретичних досліджень проблем кримінологічної безпеки. Сформульовано поняття, зміст та ознаки кримінологічної безпеки. Визначено методологію дослідження кримінологічної безпеки. Проаналізовано інтегративні властивості кримінологічної безпеки у структурі кримінологічних знань. Досліджено міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кримінологічної безпеки. Надано характеристику та окреслено види об'єктів кримінологічної безпеки. Здійснено класифікацію рівнів кримінологічної безпеки. Проаналізовано сучасні загрози кримінологічній безпеці. Розглянуто правові засади забезпечення кримінологічної безпеки. Визначено цілі та принципи забезпечення кримінологічної безпеки. Охарактеризовано суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки. Досліджено форми й методи забезпечення кримінологічної безпеки. Розглянуто напрями та заходи забезпечення кримінологічної безпеки. Здійснено характеристику існуючих моделей забезпечення кримінологічної безпеки. Сформовано концепцію національної моделі забезпечення кримінологічної безпеки. Досліджено інформаційно-аналітичне супроводження моделювання національної системи забезпечення кримінологічної безпеки. Визначено підходи до оцінювання ефективності функціонування моделі забезпечення кримінологічної безпеки.

Ключові слова: кримінологічна безпека, протидія злочинності, забезпечення, система, механізм, стратегія, ефективність.

Мозоль С. А. Кримінологическая безопасность в Украине: феномен и научные основы обеспечения. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук (доктора наук) по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2018.

Диссертация является первым в Украине исследованием, в котором комплексно, с использованием современных методов познания и учетом новейших достижений правовой науки на системном уровне анализа и обобщения выявлен, описан и объяснен феномен криминологической безопасности, а также определены научные основы ее обеспечения в современных условиях.

Исследовано современное состояние теоретических исследований проблем криминологической безопасности. Сформулировано понятие, содержание и признаки криминологической безопасности. Определена методология исследования криминологической безопасности. Проанализированы интегративные свойства криминологической безопасности в структуре криминологических знаний. Исследовано международное сотрудничество в сфере обеспечения криминологической безопасности.

Охарактеризованы виды объектов криминологической безопасности, а именно: личность – ее права, обязанности и свободы; общество – его духовные, морально-этические, культурные, исторические, интеллектуальные и материальные ценности; государство – его конституционный строй, суверенитет и территориальная целостность, а также неприкосновенность; цивилизация – совокупность духовных сфер, культурных и материальных ценностей и форм организации управления обществом. Осуществлена классификация уровней безопасности и проанализированы современные угрозы криминологической безопасности.

Рассмотрено функционирование механизма обеспечения криминологической безопасности, в ходе которого цель противодействия криминальным угрозам и реализации соответствующих интересов противодействия преступности, а также содействия разработке государственной стратегии в сфере обеспечения криминологической безопасности путем координации деятельности отдельных ответственных субъектов, конкретизируется в форме задач обеспечения криминологической безопасности, исполнение которых органично привязано к реализации функций обеспечения криминологической безопасности, содержащих в себе отдельные направления деятельности. В связи с этим рассмотрены правовые основы обеспечения криминологической безопасности. Определены цели и принципы, а также охарактеризованы субъекты обеспечения криминологической безопасности. Исследованы формы и методы, направления и меры обеспечения криминологической безопасности.

Осуществлена характеристика существующих моделей обеспечения криминологической безопасности. Установлена закономерность диалектической взаимосвязи между эффективностью обеспечения криминологической безопасности и результатами противодействия преступности. Она имеет широкий спектр проявлений и определяется историческими, социально-политическими и социально-психологическими факторами. Последние рассмотрены сквозь призму специфики организации и функционирования англо-американских, западноевропейских,

восточноазиатских, социалистических, мусульманских и смешанных систем обеспечения криминологической безопасности в привязке к определенным регионам мира, а также в отдельно взятых странах, включая США, Великобританию, Германию, Китай, Иран, Францию, Швецию и страны постсоциалистического транзита. Понимание этих особенностей предоставило дополнительные возможности в прогнозировании тенденций формирования параметров систем обеспечения криминологической безопасности, в том числе и в Украине, а также внедрении мер стимулирования соответствующих процессов.

Сформирована концепция национальной модели обеспечения криминологической безопасности. Исследовано информационно-аналитическое сопровождение моделирования национальной системы обеспечения криминологической безопасности. Определены подходы к оценке эффективности функционирования модели обеспечения криминологической безопасности в Украине.

Ключевые слова: криминологическая безопасность, противодействие преступности, обеспечение, система, механизм, стратегия, эффективность.

Mozol S. A. Criminological Security in Ukraine: Phenomenon and Scientific Principles of Provision. – *The qualification scientific work published as manuscript.*

The Thesis for Scientific Degree of Doctor of Law (Dr. hab.), Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2018.

The dissertation is the first research in Ukraine, where the phenomenon of criminological security has been comprehensively detected, described and explained with the use of contemporary scientific methods of cognition, considering the latest achievements in legal science at the systemic level of the analysis and generalization. The author has also determined scientific principles of its provision within modern conditions.

The current state of theoretical research of the problems of criminological security has been studied. The concept, content and features of criminological security have been formulated. The methodology of studying criminological security has been determined. The integrative properties of criminological security in the structure of criminological knowledge have been analyzed. International cooperation in the field of providing criminological security has been researched. The author has provided characteristics and has outlined the types of the objects of criminological security. The classification of the levels of criminological security has been carried out. The modern threats to criminological security have been analyzed. The legal principles of ensuring criminological security have been studied. The objectives and principles of ensuring criminological security have been defined. The author has characterized the subjects of ensuring criminological security. The forms and methods of ensuring criminological security have been researched. Directions and measures of ensuring criminological security have been considered. The author has carried out the characteristic of existing models of ensuring criminological security. The concept of the national model of ensuring criminological security has been formed. The author has researched information and analytical support of modeling the national system of ensuring criminological security.

The approaches to the estimation of the efficiency of functioning of the model of ensuring criminological security have been determined

Key words: criminological security, crime counteraction, provision, system, mechanism, strategy, efficiency.

Підписано до друку 19.11.2018 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.